ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРНЕТ-ЗАЛЕЖНОСТІ

AGE FEATURES OF INTERNET ADDICTION

У статті висвітлено проблему інтернет-залежності у різному віці. Описано поняття «інтернет-залежність», під яким розуміється психологічний феномен, який полягає в тому, що у людини виникає нав'язливе бажання постійно перебувати у всесвітній мережі. Визначається вплив інтернет-залежності на процес соціалізації в різному віці. Висвітлено та проаналізовано результати дослідження, в яких брали участь діти, підлітки та юнаки.

Відповідно до поставленої мети було підбрано методик «Моніторинг соціалізації особистості» та тест К. Янг на інтернет-залежність. Метою першої методики є виявлення рівня соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості. Тест на інтернет-залежність виявляє неконтрольоване користування Інтернетом та оцінює симптоми залежності. За результатами дослідження можна стверджувати, що рівень інтернет-залежності безпосередньо впливає на процес соціалізації особистості. На наявність інтернет-залежності впливає вік. Досліджувані молодшого віку та юнаки менш схильні до залежності від Інтернету, ніж підлітки. Оскільки підлітки є найбільш вразливою категорією, наявність у них інтернет-залежності призводить до негативних змін особистості, впливає на процес її соціалізації, знижує здатність до соціальної адаптації. Сучасні процеси дають змогу говорити про явище кіберсоціалізації, яке стало актуальним у рамках розвитку інформаційної цивілізації. Більшість молодих людей переносять створені у віртуальному світі соціальні норми на реальні відносини, руйнуючи сформовані нормативні підвалини суспільства, які за останні десятиріччя сильно деформовані, а їх віртуалізація призводить до ще більшої деформації соціальної свідомості та поведінки.

Ключові слова: Інтернет, соціалізація, інформація, інформаційне суспільство, інтернет-залежність.

The article highlighted the problem of the Internet addiction at different ages. The concept is described "Internet addiction" which refers to psychological phenomenon composed a person has an obsessive desire regularly visit the worldwide network. It is defined the impact of Web addiction on the socialization processes at different ages. It is highlighted and analyzed research results with the participation of children, adolescents and young people.

In accordance with the target, methodology "Monitoring socialization of the individuality" and K. Young's test were chosen. The purpose of the first methodology is determining the level of the social adaptation, activity, autonomy and moral courteous. Test on the Internet addiction detects uncontrollable Internet usage and estimates the symptoms of addictions. According to research, it is possible that level of Internet addiction has a direct impact on the socialization process of personality. Internet dependency is affected by age. Children and youngsters are less dependent on the Internet than teenagers. Adolescents are the most vulnerable category that is why their Internet addiction causes negative changes in their personalities, influences in a process their socialization, and reduces the ability to adapt socially. Ongoing processes allow speaking about phenomenon cyber socialization, which relevant in the development of the information civilization. Most young people convert virtual norms into reality, breaking down the established normative foundations of society, which have been changed distorted over the past decades, and their virtualization distorts social consciousness and behavior.

Key words: Internet, socialization, information, information society, Internet addiction.

УДК [159.923:004.738.5-042.72-053]:316.77
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5208.2021.22.30>

Субашкевич І.Р.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри спеціальної освіти та соціальної роботи
Львівський національний університет імені Івана Франка

Гринад М.І.

студентка факультету педагогічної освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

Постановка проблеми. Інтернет-залежність є одним із різновидів залежної поведінки разом із алкогольною, наркотичною залежністю, залежністю від азартної гри тощо. На відміну від алкогольної та наркотичної залежності, інтернет-залежність цілком міститься у психічній сфері (фізіологічної залежності не формується). Проте не слід вважати, що ця форма залежності менш серйозна [3].

Інтернет-залежність виявляє себе у просторі спілкування. Саме несвобода у спілкуванні є ключовою проблемою для цієї форми залежності. Відсутність комунікативної компетентності спонукає молодих людей замість безпосереднього спілкування віддавати перевагу сучасним технічним засобам, які нівелюють емоційний бік комунікації, віддаляють суб'єктів спілкування один від одного, роблять їх анонімними, позбавляють спілкування інтимності.

Інтернет-залежність має соціальні причини, отже, немає сенсу переконувати інтернет-залежних підлітків чи молодь у безглуздість їх нав'язливої симптоматики. Ця безглуздість може бути для них цілком наочною, і тоді неможливість припинення інтенсивної інтернет-комунікації призводить до зниження їх самооцінки, втрати самоповаги. Безпосередньою суспільною базою інтернет-залежності виступають відносини співзалежності у батьківських сім'ях [6].

Сучасні процеси дають змогу говорити про явище кіберсоціалізації, яке стало актуальним у рамках розвитку інформаційної цивілізації. Більшість молодих людей переносять створені у віртуальному світі соціальні норми на реальні відносини, руйнуючи сформовані нормативні підвалини суспільства, які за останні десятиріччя сильно деформовані, а їх віртуалізація призводить до ще більшої деформації соціальної свідомості й поведінки.

Кіберсоціалізація людини – це соціалізація особистості в кіберпросторі, процес зміни структури самосвідомості особистості, який відбувається під впливом і в результаті використання ним сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій у контексті життєдіяльності. Кіберсоціалізація людини особливо яскраво відбувається в інтернет-середовищі внаслідок використання його ресурсів і в процесі комунікації з віртуальними агентами соціалізації, з якими людина зустрічається і спілкується в соціальних мережах, у процесі переписки на форумах, в чатах, блогах, онлайн-іграх. У процесі кіберсоціалізації у людини виникає низка нових очікувань та інтересів, мотивів і цілей, потреб та установок, а також форм психологічної та соціальної активності, безпосередньо пов'язаних з фактично новим віртуальним життєвим простором людини [8].

Проблема інтернет-залежності була об'єктом вивчення таких учених, як Т. Больбот, А. Голдберг, М. Гріфітс, Л. Юрьев, К. Янг. Питанням різних видів інтернет-залежності займалися А. Бегоян, К. Грегори, Ц. Короленко, А. Торосян. Фактори, що впливають на виникнення інтернет-залежності, розкриті у працях А. Голдберга, І. Голдберга, Е. Хувера, К. Янг [13].

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема інтернет-залежності щороку набирає популярності у розрізі досліджень соціально-гуманітарного спрямування. Культура інформаційного суспільства вимагає постійного орієнтування в актуальній інформації, яка щоденно оновлюється. Проблема формування інтернет-адикції починається у роботах клінічних психологів А. Голдберга, К. Янг та М. Гріфітса. Вони ставили залежність від віртуальної мережі на один щабель з алкогольною та наркотичною, вважаючи, що такий вид деструктивної поведінки порушує нормальне функціонування особистості в соціумі, дезорганізує її та посилює фрустрацію від нереалізованих потреб реального життя. Подальші дослідження українських та зарубіжних науковців розкривають особливості формування інтернет-залежності, розвиток соціальної депривації на фоні втечі у віртуальну реальність, особливості залежності від соціальних мереж та комп'ютерних ігор (П. Біленчук, А. Жичкіна, В. Ігнат'єв, Ц. Короленко, А. Кочарян, А. Церковний, Л. Юр'єва) [4].

За визначенням К. Янг, інтернет-залежність – це хворобливе бажання особистості постійно перебувати у цифровому віртуальному середовищі, прагнення мати доступ до мережі та відчуття психоемоційного дискомфорту за умови його відсутності. Вона розробила систему трирівневого вивчення віртуальної залежності особистості ACE (Accessibility, Control, Excitement) [1].

1) Accessibility (доступність). Доступність віртуальної мережі та її відкритість. Вона працює у зручний час, має «полегшену» форму доступу. Користувачу не потрібно чекати, поки хтось відреагує на його запит або вступить з ним у контакт. Користувач має право користуватися сервісами мережі у режимі 24/7.

2) Control (контроль). Користувач постійно контролює свої дії, може відмінити їх або змінити. У користувача завжди присутнє відчуття підконтрольності та прогнозованості усього.

3) Excitement (хвилювання, захоплення). Користування інтернет-мережею приносить сильне емоційне перезбудження (особливо онлайн-ігри), що може викликати залежність від яскравих, насичених емоцій.

Оскільки багато соціальних процесів в умовах інформаційного суспільства «віртуалізувалися», пересічні громадяни змушені для ефективного орієнтування у зовнішньому середовищі та налагодження ефективної комунікації з іншими членами соціуму витрачати частину свого часу на перебування в мережі Інтернет (М. Шоттон, К. Грегори). Інформаційна залежність, як і інтернет-залежність, є природною необхідністю сучасного інформаційного суспільства, яка проявляється у неспроможності особистості нормально орієнтуватися в соціальному середовищі без засобів масової інформації та полягає в безперервному або надміру частому споживанні інформації з будь-яких доступних джерел (в сучасному інформаційному просторі важливим джерелом є мережа Інтернет). Потребу в інформації на сучасному етапі розвитку суспільних відносин можна прирівнювати до вітальних потреб, тобто знання стають основою життєдіяльності особистості у сучасному цифровому просторі, без них неможливо адекватно взаємодіяти з навколишнім середовищем, а саме віртуальним та реальним (фізичним) [7].

Постановка завдання. Метою статті є висвітлення особливостей інтернет-залежності у різному віці та її вплив на процес соціалізації. Зокрема, слід розглянути та проаналізувати рівні інтернет-залежності; порівняти та дізнатися, представники якої вікової категорії мають вищий рівень залежності і як це впливає на їхню соціалізацію.

Виклад основного матеріалу дослідження. Задля визначення рівня інтернет-залежності в різному віці та моніторингу соціалізації особистості було підбрано методику «Моніторинг соціалізації особистості» (І. Рожкова) та тест К. Янг на інтернет-залежність [2]. Метою першої методики є виявлення рівня соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості. Тест на інтернет-залежність розроблений Кімберлі Янг для визначення наявності й тяжкості

залежності. Цей тест виявляє неконтрольоване користування Інтернетом та оцінює симптоми залежності.

К. Янг виокремлює такі ступені інтернет-залежності:

- 1) нормальне використання Інтернету;
- 2) легкий ступінь інтернет-залежності;
- 3) помірний ступінь інтернет-залежності;
- 4) надмірне користування Інтернетом.

Дослідження проведено у 2020 році з використанням Гугл-платформи. В опитуванні загалом взяло участь 188 респондентів, з них 52 – це діти віком від 6 до 10 років, 52 – респонденти юного віку (18–24 роки), 84 – підлітки (13–14 років).

Згідно з результатами дослідження за тестом К. Янг (рис. 1), у жодній категорії респондентів не спостерігається надмірна інтернет-залежність. Переважаючим ступенем у дітей та підлітків є помірна інтернет-залежність, тоді як у юнаків переважає легкий ступінь залежності від Інтернету.

У дітей та підлітків спостерігаються потреби у використанні Інтернету. Серед основних потреб, що спонукають дітей перебувати в кіберпросторі, слід назвати пошук інформації (в Інтернеті можна знайти практично все:

відповіді на шкільні завдання, новини, ресурси для хобі); розваги (у віртуальному просторі діти грають в онлайн-ігри, слухають музику, дивляться фільми й відеоролики); спілкування (ця потреба яскраво проявляється в підлітковому віці: діти знайомляться й шукають нових друзів у соціальних мережах, чатах, беруть участь у дискусіях і віртуальних форумах).

До того ж сьогодні Інтернет став потужним засобом навчання. Мережеві освітні ресурси допомагають дітям прискорити та оптимізувати навчальний процес, підвищують його якість завдяки максимальній структурованості та цікавій формі викладення матеріалу [5].

Для виявлення рівня соціальної адаптованості, активності, автономності та моральної вихованості ми використали методику «Моніторинг соціалізації особистості» (І. Рожкова) (табл. 1).

За цією методикою соціалізація розглядається з позиції подвійного завдання, а саме соціальної адаптації та соціальної автономізації, де соціальна адаптація покликана забезпечити активне пристосування особистості до соціального середовища, а соціальна автономізація – стійкість стосовно неї, реалізацію власної «Я-концепції».

Рис. 1. Ступінь інтернет-залежності у різному віці

Таблиця 1

Моніторинг соціалізації особистості

Критерії \ Рівень	Високий			Середній			Низький		
	Діти	Підлітки	Юнаки	Діти	Підлітки	Юнаки	Діти	Підлітки	Юнаки
Адаптованість	16	24	16	12	52	28	24	8	8
Активність	8	12	20	8	60	32	36	8	0
Автономність	12	12	16	16	44	36	24	24	0
Моральна вихованість	8	20	8	16	44	44	28	20	0

Рис. 2. Рівні соціалізації особистості (%)

За результатами дослідження на визначення рівня соціалізації (рис. 2), 38,4% дітей мають високий рівень соціалізації, 30,8% – середній, така ж кількість дітей має низький рівень. У підлітків переважає середній рівень соціалізації (60%), нижчі показники за шкалами високого рівня (22,5%) та низького рівня (17,5%). Юнаки ж відрізняються високим рівнем соціалізації (77%) та відсутністю низького рівня. У 23% респондентів юного віку середній рівень соціалізації.

Респонденти із середнім та високим рівнем є активними, достатньо незалежними, морально вихованими та адаптованими до середовища, в якому перебувають. Вони досягають успіху в тому, за що беруться, хочуть бути попереду інших, впевнені та впевнені у своїй правоті. Вони люблять похвалу, відстоюють свою думку, емпатійні, прагнуть допомогти іншим тощо.

У поточному дослідженні помірно користування Інтернетом більш негативно вплинуло на соціалізацію досліджуваних, ніж легке, про що свідчили результати опитування. Найнижчі показники за результатами тесту на інтернет-залежність у юнаків, і саме у цієї групи респондентів високий рівень соціалізації за результатами методики «Моніторинг соціалізації особистості». Найвищі результати за тестом К. Янг на визначення рівня інтернет-залежності виявлені у підлітків. Рівень соціалізації у них середній. Вони приховують те, чим займаються в Інтернеті, нехтують домашніми обов'язками, замість цього проводять час у мережі. Через споживання Інтернету у них виникають труднощі з навчанням. Такі підлітки частіше віддають перевагу спілкуванню в мережі, а не спілкуванню з оточуючими, частіше почуваються пригніченими та засмученими, більше стомлюються тощо. У більшості досліджуваних дітей рівень інтернет-залежності помірний. Стосовно соціалізації, то, за результатами методики, майже однакова кількість досліджуваних дітей має середній, високий та низький рівні.

Підсумувавши результати обох методик та порівнявши їх, доходимо висновку, що інтернет-залежність впливає на процес соціалізації, до того ж цей вплив є негативним. Про це свідчить те, що досліджувані з легким ступенем інтернет-залежності за результатами методики «Моніторинг соціалізації особистості» мають вищі показники, ніж ті, у кого помірний ступінь інтернет-залежності. Їм легше адаптуватися в новому середовищі, вони більше проявляють свою активність, більш незалежні, у них вищий рівень моральної вихованості.

Відсутність інтернет-залежності у дітей можна пояснити тим, що вони перебувають під пильним контролем батьків, на відміну від підлітків. В дітей немає нагальної потреби проведення часу в Інтернеті. В такому віці вони віддають перевагу живому спілкуванню з друзями, рідними тощо [9; 10].

Висновки з проведеного дослідження.

За результатами дослідження можна стверджувати, що рівень інтернет-залежності безпосередньо впливає на процес соціалізації особистості. Також на наявність інтернет-залежності впливає вік. Досліджувані молодшого віку та юнаки менш схильні до залежності від Інтернету, ніж підлітки. Оскільки підлітки є найбільш вразливою категорією, наявність у них інтернет-залежності призводить до негативних змін особистості, впливає на процес її соціалізації, знижує здатність до соціальної адаптації.

Отже, Інтернет має як позитивні, так і негативні аспекти використання. Саме тому велике значення має профілактика інтернет-залежності, яка пов'язана з виявленням та виправленням негативних інформаційних, педагогічних, психологічних факторів, що зумовлюють відхилення в психічному і соціальному розвитку дітей та молоді.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Young K.S. Caught in the Net. *How to Recognize the signs of Internet Addiction – And a Winning strategy for Recovery*. New York : John Wiley and Sons, Inc., 1998. 55 p.
2. Young K.S. What makes the Internet Addictive: potential explanations for pathological Internet use. *Cyber Psychology and Behavior*. 1999. № 1. P. 57–60.
3. Young K.S., Rodgers R.C. The relationship between depression and Internet addiction. *Cyber Psychology & Behavior*. 1998. Vol. 1. № 1. P. 56–60.
4. Бугерко Я. Категоріальний аналіз рефлексії як явища, процеси, стани, властивості. *Психологія і суспільство*. 2008. № 1. С. 93–105.
5. Вакуліч Т. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. № 12.

6. Ван Д. Психологічні особливості самосприйняття як фактор соціалізації підлітків. 2009. URL: <http://www.dspace.pdpu.edu.ua/handle/123456789/325>.

7. Веретенко Т. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в інтернет-мережі. URL: http://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/1310/1/T_Veretenko_M_Snitko_WDB_IPSP.pdf.

8. Веретенко Т. Компонентнісний підхід до діяльності підлітків у інтернет-мережі. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/19667073.pdf>.

9. Галецька І. Психологічні чинники соціальної адаптації. 2005. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27517>.

10. Гриб'юк О. Вплив інформаційно-комунікаційних технологій на психофізіологічний розвиток молодого покоління. 2014. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/6439>.

11. Кириченко В. Вікові відмінності прояву інтернет-залежності. 2018. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/27681/1/Кириченко%20В.В.%20Вікові%20відмінності%20прояву%20Internet-залежності.pdf>.